

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni školskej integrácie v základnej škole v SR v školskom roku 2015/2016

Základné údaje o škole a žiakoch

Štátna školská inšpekcia vykonala tematické inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň školskej integrácie v **34** základných školách (ZŠ) v 5 krajoch SR (Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom, Trenčianskom, Košickom). Štátnych bolo **30** škôl, **2** školy boli súkromné, **2** cirkevné a všetky školy mali vyučovací jazyk slovenský. V kontrolovaných školách bolo spolu **13 437** žiakov, **948** z nich sa vzdelávalo formou školskej integrácie (**7 %**), okrem toho **489** (**4 %**) žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) nebolo evidovaných ako integrovaných. Najviac integrovaných žiakov (IŽ) so zdravotným znevýhodnením (ZZ) malo vývinové poruchy učenia (**56 %**), poruchy aktivity a pozornosti (**16 %**), mentálne postihnutie (**10 %**). Žiaci s intelektovým nadaním (IN) sa vzdelávali formou školskej integrácie v 3 krajoch, všetci boli žiaci so všeobecným intelektovým nadaním (**0,6 %**). Počet integrovaných žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo s nadaním, ktorí boli súčasne žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia predstavoval **7 %** (tab. 1).

Tab. 1 Počet integrovaných žiakov podľa druhu ŠVVP

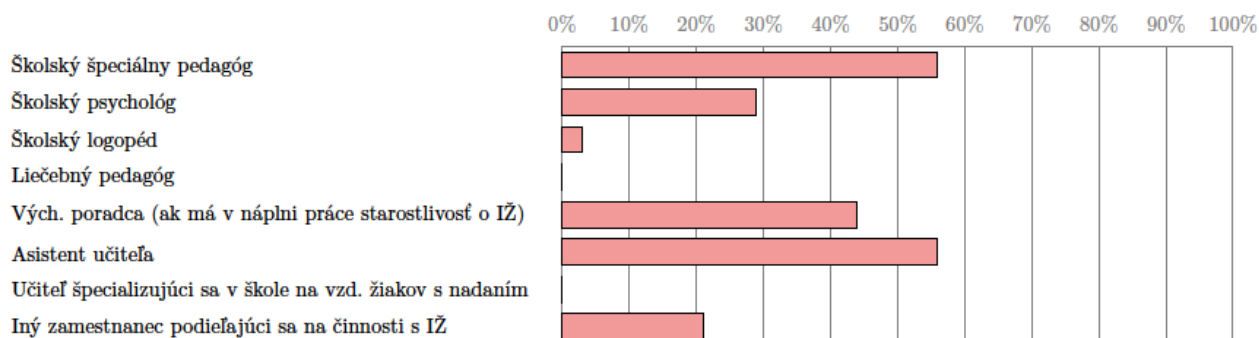
Počet integrovaných žiakov podľa druhu ŠVVP		Počet žiakov
Nadanie	všeobecné intelektové nadanie	6
Zdravotné znevýhodnenie	vývinové poruchy učenia	534
	poruchy aktivity a pozornosti (ADD, ADHD)	156
	mentálne postihnutie	94
	narušená komunikačná schopnosť	56
	choroba, zdravotné oslabenie	27
	telesné postihnutie	18
	sluchové postihnutie	13
	zrakové postihnutie	12
	autizmus a iné pervazívne choroby	20
	iné	12
Celkový počet integrovaných žiakov		948

Podmienky vyučovania IŽ

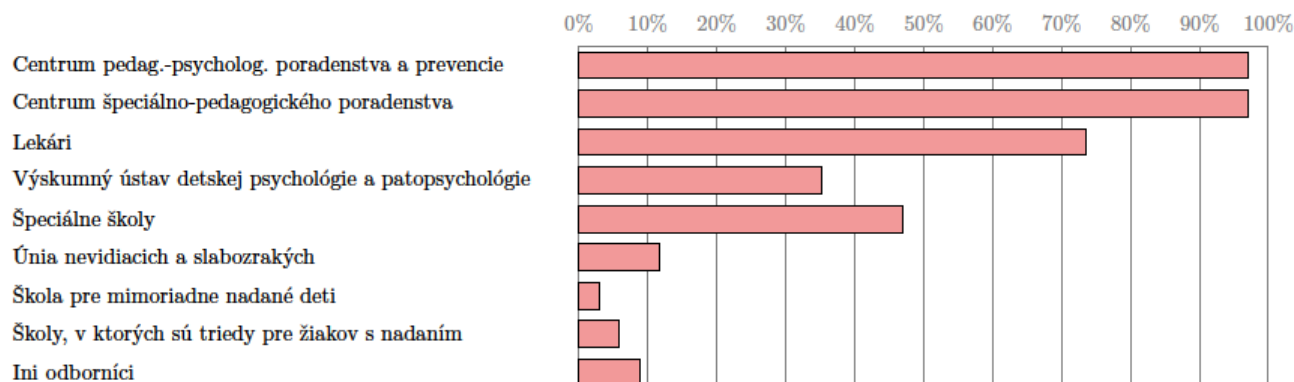
Školskú integráciu na 34 ZŠ koordinovali, pedagogický a **odborný servis** IŽ zabezpečovali školskí špeciálni pedagógovia (21,5), školskí psychológovia (10), školský logopéd (1), výchovní poradcovia (15), asistenti učiteľa (36,2), iní zamestnanci podieľajúci sa na činnosti s integrovanými žiakmi¹ (18) (graf 1), osobný servis zabezpečovali osobní asistenti žiaka (2). Takmer všetky školy (97 %) pri integrácii **spolupracovali** s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) a s centrami špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP), väčšina škôl aj s odbornými lekármi a špeciálnymi školami, ojedinele s inými odborníkmi (graf 2).

¹ učitelia so špeciálnopedagogickou spôsobilosťou (špeciálni pedagógovia), asistenti, ktorí v škole vykonávali aktívnu činnosť formou dobrovoľníckej služby, koordinátorka prevencie sociálno-patologických javov; externí – špeciálny pedagóg, psychológ, logopéd; vychovávateľa.

Graf 1 Podiel základných škôl na zabezpečení servisu odborníkov pre integrovaných žiakov



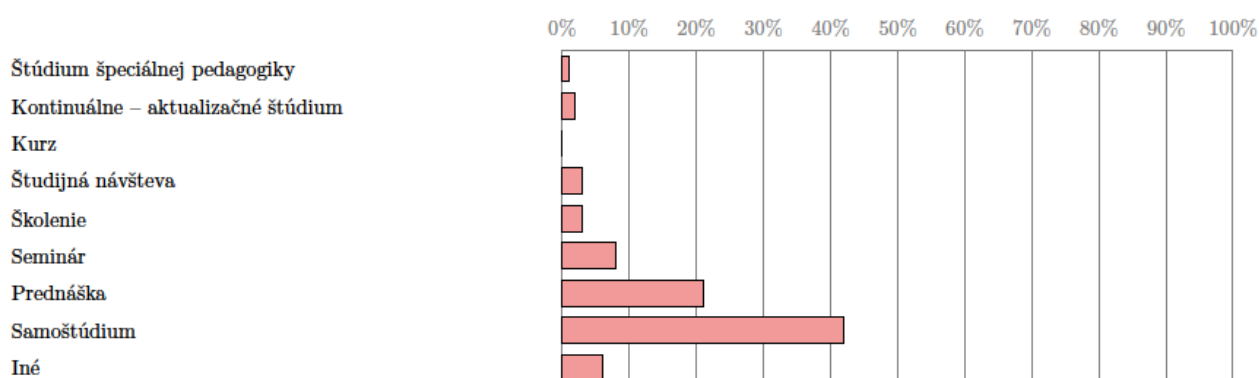
Graf 2 Spolupráca základných škôl pri integrácii



Pedagogickí a odborní zamestnanci si **zvyšovali odbornosť** v oblasti školskej integrácie najviac individuálnym štúdiom odbornej literatúry, účasťou na prednáškach a odborných seminároch, konzultáciami so školským špeciálnym pedagógom a poradenskými zariadeniami, kontinuálnym vzdelávaním, štúdiom špeciálnej pedagogiky. K pozitívam 1 ZŠ² patrilo priebežné zaraďovanie interného vzdelávania pedagógov (psychosociálny výcvik na sebaovládanie učiteľa, riešenie krízových situácií, kariérové poradenstvo) realizované školskou špeciálnou pedagogičkou a školskou psychologičkou za účelom skvalitnenia výchovno-vzdelávacieho procesu a práce so začlenenými žiakmi. Odbornosť v oblasti vzdelávania žiakov s intelektovým nadaním si pedagógovia zvyšovali na 5 ZŠ (z 34); (graf 3).

² Základná škola s materskou školou, Dubník 93 (Nitriansky kraj)

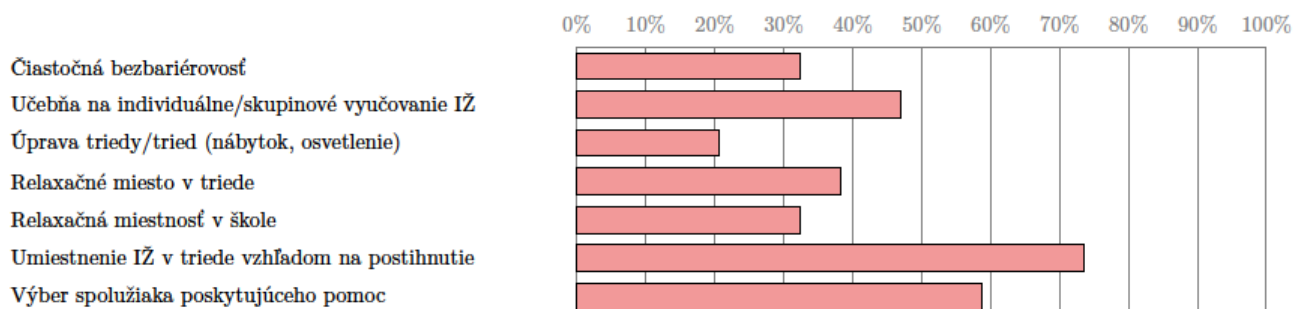
Graf 3 Zvyšovanie odbornosti pedagogických a odborných zamestnancov základných škôl



Školy sa problematikou vzdelávania IŽ zaoberali na **zasadnutiach pedagogickej rady**, metodických orgánov školy a na pracovných poradách, niekedy však aj neadekvátnym obsahom (určenie učebného plánu). Pozornosť na zasadnutiach pedagogickej rady bola upriamená skôr na neprospievanie žiakov alebo hodnotenie ich správania zníženým stupňom, menej na dôvody ich zaostávania, príčiny neprospievania, nezvládania rozsahu učiva určeného individuálnym výchovno-vzdelávacím programom (IVVP). Menej pozornosti bolo venovanej analýze a porovnávaní dosiahnutých výsledkov s predchádzajúcim stavom ich vedomostí, spôsobilostí a zručností, stanoveniu kritérií hodnotenia v nadväznosti na odporúčania poradenských zariadení a metodického pokynu. Vo väčšine výstupov zo zasadnutí pedagogickej rady a pracovných porad dominovali zistenia o náročnosti vzdelávania žiakov so začlenením v dôsledku ich vysokého počtu v triedach, organizácie práce s nimi, zvládania úloh žiakmi so ŠVVP bez pomoci učiteľov. Navrhovaným riešením bolo zriadenie miesta školského špeciálneho pedagóga. Len v niekoľkých prípadoch bolo pedagógom odporúčané, aby sa oboznámili s obsahom správ poradenských zariadení a dodržiavali ich odporúčania vo výchovno-vzdelávacom procese i pri hodnotení. Vyskytla sa aj zmienka o nezaujme zákonných zástupcov začlenených žiakov o spoluprácu so školou, o minimálnej podpore domáceho prostredia, o vysokom počte vymeškaných hodín žiakmi rómskeho etnika. Nedostatkom záverov zasadnutí bola absencia prijatia konkrétnych opatrení na zlepšenie školskej dochádzky a vzbudenie záujmu rodičov o prospech svojich detí. Poskytovanie informácií o začlenených žiakoch, ich vzdelávacích potrebách, ako aj poskytovanie usmernení k vzdelávaniu žiakov s poruchami správania školskou špeciálnou pedagogičkou patrilo k pozitívam 1 ZŠ³. **Úprava prostredia** pre IŽ bola vykonaná v 94 % škôl (vstup do budovy, schodolez, výťah, sociálne zariadenie, úprava triedy, relaxačné miesto, výber spolužiaka poskytujúceho pomoc a i.). Odborné činnosti realizovali špeciálni pedagógovia/logopédi/psychológovia vo svojej samostatnej pracovni, individuálne alebo skupinové vyučovanie špeciálnymi pedagógmi sa uskutočňovalo v samostatných učebniach, oboje len v minimálnej miere. Počet zriadených učební na individuálne/skupinové vyučovanie integrovaných žiakov v rámci úprav prostredia pre tento účel (47 % škôl) neprekúžal ich efektívne využitie (7 % z celkového počtu hospitovaných hodín). **Umiestnenie žiaka v triede** skoro vždy určovalo jeho zdravotné znevýhodnenie, žiaci často sedeli v prvých laviciach so **spolužiakmi**, ktorí im v prípade potreby poskytovali pomoc (graf 4).

³ Základná škola, J. Hollého 696/3, Topoľčany (Nitriansky kraj)

Graf 4 Úprava prostredia a podmienok pre integrovaných žiakov



Žiaci so zdravotným znevýhodnením, okrem bežných učebných pomôcok, na vyučovaní využívali **špeciálne učebné pomôcky** (gramatické a matematické tabuľky, kalkulačky, počítač, čítacie tabuľky, čítacie okienko a i.) a **kompensačné pomôcky** (stôl pre telesne postihnutého žiaka, lupu pre zrakovy postihnutého žiaka, načúvací prístroj pre sluchovo postihnutého žiaka a i.). Niektorí žiaci mali **svojpomocne zhotovené alebo upravené pomôcky**. Pri práci so **žiakmi s intelektovým nadaním** školy využívali najmä bežné učebnice a učebné texty, doplnkovú literatúru, alternatívne učebnice, počítačovú techniku s napačením na internet, audiotechniku.

Dokumentácia súvisiaca so školskou integráciou

Možnosti a podmienky vzdelávania žiakov so ŠVVP boli v prevažnej miere do školských vzdelávacích programov (ŠkVP) zapracované. Individuálne integrovaní žiaci mali vypracovaný Návrh na vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v materskej škole, v základnej škole, v strednej škole a v špeciálnej škole (Návrh) vedený na tlačivách podľa vzorov schválených a zverejnených ministerstvom školstva. Súčasťou Návrhov boli **správy z diagnostického vyšetrenia** (špeciálnopedagogického, psychologického) poradenských zariadení zaradených v sieti školských zariadení, písomné **vyjadrenie** príslušného poradenského zariadenia k individuálnej integrácii, **vyjadrenie** riaditeľa školy k školskej integrácii. Dokumentácia obsahovala písomné **žiadosti** zákonných zástupcov o zmenu formy vzdelávania žiaka, informované **súhlasy** zákonných zástupcov o dôsledkoch školskej integrácie a **individuálne výchovno-vzdelávacie programy** IŽ. Väčšinou ich vypracovával triedny učiteľ v spolupráci so školským alebo externým špeciálnym pedagógom. Súčasťou IVVP bola **úprava učebných osnov** niektorých vyučovacích predmetov (obsahová úprava učebných osnov alebo len špecifiká prístupu učiteľov, hodnotenia a klasifikácie). **Nedostatkmi** niektorých programov bolo formálne vypracovanie, nezpracovanie alebo povrchné zapracovanie odporúčaní poradenských zariadení, nevytvorenie odporúčaných úprav učebných osnov, nepravidelné vyhodnocovanie, aktualizácia a ich nedôsledné uplatňovanie v praxi (hlavne výberu a prispôsobenia metód a foriem práce). Negatívom niekoľkých škôl bolo nedodržanie učebného plánu pri vzdelávaní niektorých IŽ, nie všetky školy zabezpečili pre žiakov učebnice a pracovné zošity pre špeciálne školy. **Odpis doložky vysvedčenia** obsahovala väčšina triednych výkazov/katalógových listov, nie vždy korešpondovali s textom metodického pokynu na hodnotenie žiakov ZŠ. Výkon štátnej správy v 1. stupni a rozhodovanie (o oslobodení od vyučovania v jednotlivých predmetoch, od povinnosti dochádzať do školy) boli zväčša v súlade s právnymi predpismi, niekedy s vecnými nedostatkami (tab. 2).

Tab. 2 Dokumentácia integrovaných žiakov

Dokumentácia integrovaných žiakov		Počet ZŠ (z celk. počtu 34)
Návrh na vzdelávanie žiaka so ŠVVP	založený	34
	kompletný	21
	písomná žiadosť zákonného zástupcu o zmenu formy vzdelávania	29
	informovaný súhlas zákonného zástupcu o dôsledkoch školskej integrácie	30
Správy z diagnostického vyšetrenia	psychologického alebo špeciálno-pedagogického	29
	písomné vyjadrenie zariadenia výchovného poradenstva a prevencie k školskej integrácii	30
IVVP	založený	32
	kompletný	28
	aktualizovaný	32
	uplatňovaný v praxi	22
	rešpektujúci odporúčania poradenských zariadení	30
	vypracovaný k úprave učebných osnov	14
Odpis doložky vysvedčenia bol v triednom výkaze/katalógovom liste		25
Rozhodnutie riaditeľa školy o oslobodení od vyučovacieho predmetu alebo jeho časti		24
Rozhodnutie riaditeľa školy o oslobodení od povinnosti dochádzať do školy		8

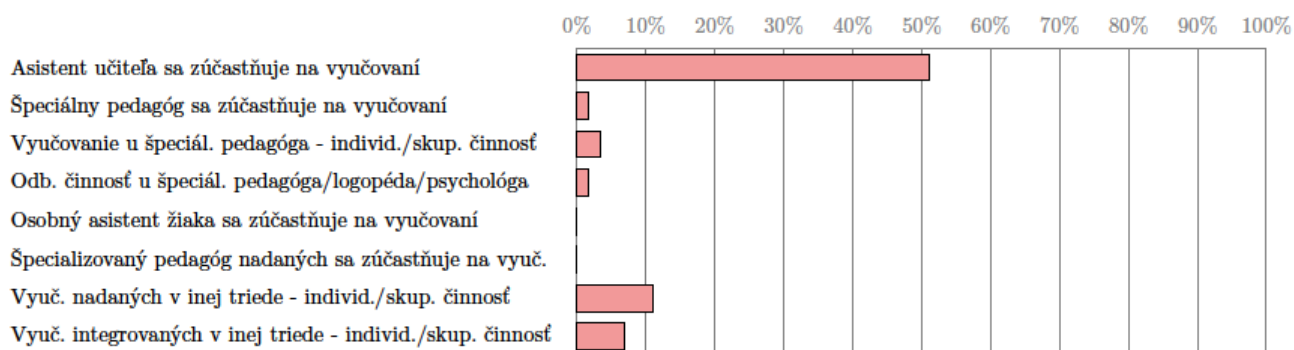
V mnohých ŠkVP neboli vyšpecifikované podmienky a formy podpory integrovaných žiakov. **Fotokópiu dokumentácie IŽ** po ich prijatí do základných a stredných škôl posielali výchovní poradcovia takmer vždy až na žiadosť rodičov alebo školy, 4 školy (z 34) si túto povinnosť nesplnili. Dokumentácia IŽ bola v niektorých školách nekompletná a neprehľadná. Nedostatkom boli zväčša chýbajúce:

- písomné vyjadrenia poradenského zariadenia k školskej integrácii,
- písomné žiadosti zákonného zástupcu o zmenu formy vzdelávania,
- informované súhlasy zákonných zástupcov o dôsledkoch školskej integrácie,
- rozhodnutia riaditeľov škôl o oslobodení od vyučovania žiakov v jednotlivých predmetoch,
- odporúčania všeobecného lekára pre deti a mládež pre oslobodenia od vyučovania v jednotlivých predmetoch,
- správy zo špeciálnopedagogického vyšetrenia vykonaného zariadením výchovného poradenstva a prevencie (v 3 prípadoch zdravotného postihnutia),
- správy o realizácii navrhovaného neurologického vyšetrenia (v 2 prípadoch poruchy aktivity a pozornosti),
- doklady o získanom vzdelaní.

Organizácia vyučovania IŽ

Integrovaní žiaci boli vzdelávaní podľa aktuálnych ŠkVP pre bežnú ZŠ so zohľadnením ŠVVP integrovaných žiakov, v malej miere podľa vzdelávacieho programu pre žiakov so zdravotným znevýhodnením. Vyučovali sa **v triedach** a odborných učebniach spoločne s intaktnými žiakmi, zriedka formou individuálneho/skupinového vyučovania. Vzdelávanie na 1. stupni ZŠ zabezpečovali kmeňoví **učitelia**, na 2. stupni učitelia s potrebnou aprobáciou, často s pomocou **asistentov učiteľa** (50 %). **Špeciálni pedagógovia** sa len ojedinele zúčastňovali vyučovania vo dvojici s učiteľom alebo vzdelávali IŽ individuálne/v skupinách v samostatnej učebni, resp. vo vlastnej pracovni. **Osobní asistenti žiaka** sa na vyučovaní nepodieľali. **Špecializovaným učiteľom pre nadaných žiakov**, ktorý pôsobil zároveň ako kmeňový učiteľ, bol 1 pedagóg (graf 5).

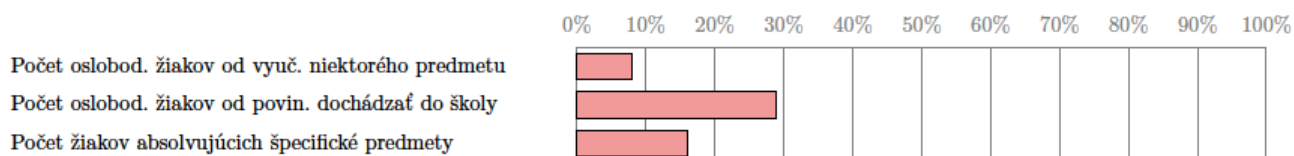
Graf 5 Vzdelávacie možnosti pre integrovaných žiakov



Na základe žiadosti zákonných zástupcov, odporúčania poradenských zariadení alebo odborných lekárov riaditeľa škôl rozhodli o úplnom alebo čiastočnom **oslobodení IŽ od vyučovania v niektorom predmete** alebo jeho časti (8 %). Oslobodení žiaci boli prítomní na vyučovaní alebo sa zdržiavali vo vyhradenej miestnosti.

Niektorí, s informovaným súhlasom zákonného zástupcu, neboli prítomní na prvej a poslednej vyučovacej hodine. **Od povinnosti dochádzať do školy** bolo oslobodených 29 % IŽ (obvyčajne pri zníženom počte vyučovacích hodín). Z dôvodu nutnosti kompenzácie postihnutia a na základe odporúčania poradenských zariadení zaradili niektoré školy do obsahu vzdelávania pre 16 % IŽ **špecifické predmety**, najmä rozvíjanie špecifických funkcií, komunikačné kompetencie, komunikačné zručnosti a iné viac-menej zamerané na eliminovanie narušenej komunikačnej schopnosti (graf 6).

Graf 6 Vzdelávacie osobitosti integrovaných žiakov



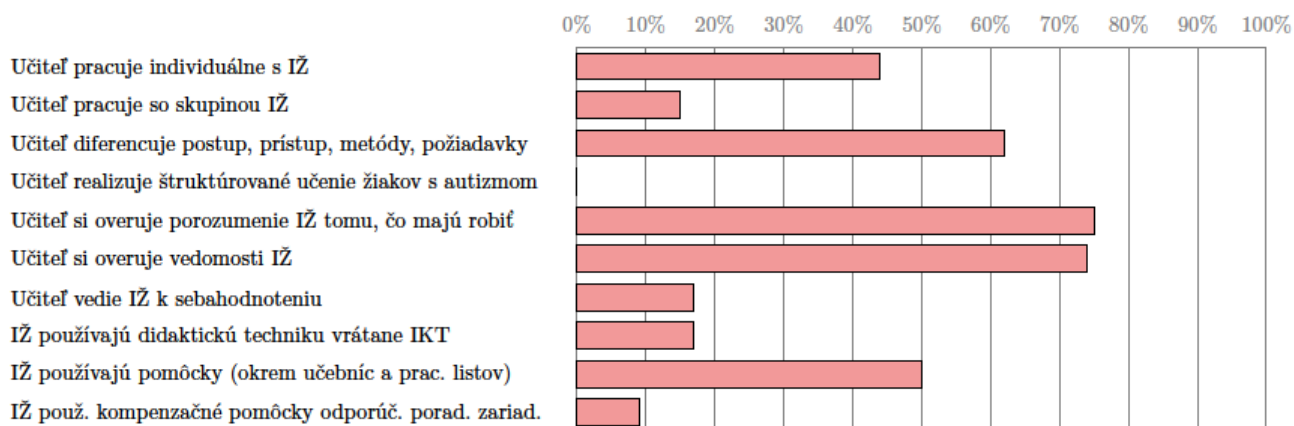
Vyučovanie špecifických predmetov bolo zabezpečené na 80 % kvalifikovanými pedagógmi a odbornými zamestnancami. Niektoré ZŠ vytvárali aj **d'alšie podmienky pre IŽ** ako muzikoterapiu, arteterapiu, pracovné terapie, logopedické cvičenia, tvorivé dielne, stimulačno-inhibičný program pre žiakov s poruchami pozornosti, súťaže, krúžkovú činnosť. Žiaci **s mentálnym postihnutím** sa vo väčšine škôl vzdelávali podľa učebných osnov vzdelávacieho programu pre žiakov s mentálnym postihnutím, A a B variant. Žiaci **s intelektovým nadaním** sa vzdelávali v triede s kmeňovým učiteľom, v Bratislavskom kraji sa časť vyučovania realizovala v triede vyššieho ročníka. V tejto škole jeden žiak absolvoval viacero ročníkov počas jedného školského roka. Nadaní žiaci vo všetkých krajoch SR mali učebné osnovy jednotlivých predmetov doplnené o nové témy, niektorí mali učebné osnovy upravené v predmetoch slovenský jazyk, matematika, cudzí jazyk, prírodoveda a vlastiveda.

Výchovno-vzdelávací proces s IŽ

V triedach s IŽ sa uskutočnilo **452 hospitácií** na vyučovacích predmetoch prvého a druhého stupňa ZŠ. Ich výber sa uskutočnil na základe dôkladného oboznámenia sa

školských inšpektorov s odporúčaniami poradenských zariadení k výchovno-vzdelávaciemu procesu, sledovalo sa rešpektovanie odporúčaní v praxi. Na hospitovaných hodinách vo väčšine škôl učitelia IŽ pozitívne **motivovali**, ale ich cielenej **angažovanosti** do vyučovacieho procesu venovali menšiu pozornosť. Uprednostňovali klasické vyučovacie **metódy**, najmä frontálnu činnosť. **Štruktúra** vyučovacích hodín bola zväčša premyslená, striedanie priamej a nepriamej činnosti, diferenciaciu úloh a obsahu učiva uplatňovala však len tretina vyučujúcich, prevažne na 1. stupni. Učitelia inú organizáciu ako v laviciach a včleňovanie relaxačnej prestávky do vyučovacej hodiny využívali len v 16 % pozorovaných vyučovacích hodín. **Individuálny prístup** s poskytnutím inštrukcií, overovaním pochopenia učiva a správnosti riešenia pridelených úloh, poskytovala IŽ menej ako polovica učiteľov, so skupinou integrovaných žiakov pracovala približne pätina učiteľov. Integrovaní žiaci pracovali väčšinou spolu s intaktnými a zapájali sa do spoločnej činnosti celej triedy, primeraný čas na odpoveď a vypracovanie úlohy im bol však poskytnutý. Schopnosť samostatne pracovať vykazovalo viac ako 80 % IŽ. Sprostredkovávanie a overovanie učiva pedagógmi v súlade s odporúčaniami poradenského zariadenia sa uskutočnilo v 80 % hospitácií. Bežné **učebné pomôcky** (učebnicu, pracovný zošit) učitelia využívali na 85 % vyučovacích hodín, didaktickú a výpočtovú techniku v minimálnej miere, iné pomôcky takmer vôbec. Žiaci so zdravotným postihnutím mali vlastné **kompenzačné** pomôcky, štvrtina učiteľov poskytla IŽ **špeciálne** učebné pomôcky. Integrovaní žiaci s mentálnym postihnutím používali väčšinou učebnice a pracovné listy pre špeciálne školy. Napriek tomu, že školy mali dostatok pomôcok (aj pre ZZ a IN), ich využitie bolo nízke, aj vo vzťahu k odporúčaniam vyplývajúcich zo správ diagnostických vyšetrení (graf 7).

Graf 7 Nedostatky vo vzdelávaní integrovaných žiakov



Žiaci dostávali málo príležitostí prezentovať svoje poznatky a výsledky samostatnej práce, k sebahodnoteniu viedla žiakov len pätina učiteľov. Záverečná **spätná väzba** zväčša absentovala, overovanie správnosti vykonania pridelených úloh sa realizovalo frontálne. Prevažovalo slovné **hodnotenie** pred klasifikáciou, klasifikácia bola zvýhodnená bodovaním a vyčíslením chýb. Väčšina učiteľov posilňovala sebadôveru začlenených žiakov povzbudzovaním. Integrovaní žiaci väčšinou javili záujem o vzdelávacie aktivity, boli však menej aktívni a tvoriví. **Asistenti učiteľa** sa zúčastňovali na vyučovaní v triedach s vyšším počtom žiakov so ŠVVP alebo ťažším postihnutím, pracovali podľa pokynov vyučujúceho učiteľa, boli prínosom pre efektivitu výchovno-vzdelávacieho procesu a atmosféru triedy. Žiaci s **intelektovým nadaním** pracovali v skupine aj individuálne, plnili viac náročnejších

úloh, počas hodiny mali možnosť používať počítač s výukovým programom. Žiaci s **mentálnym postihnutím a poruchami učenia** nedokázali bez pomoci učiteľov alebo asistentov učiteľa zvládať riešenie pridelených úloh. Vo vzťahu k týmto žiakom na väčšine hodín obsah učiva zodpovedal úrovni rozumových schopností. Štruktúrované učenie, nácvik sociálnych a komunikačných zručností pri edukácii žiakov s **autizmom** sa neuplatňoval. Niektorí IŽ, hlavne na 1. stupni ZŠ, vyrušovali svojím nevhodným správaním intaktných žiakov, tiež výkon praktickej činnosti žiakov s mentálnym postihnutím ako aj hlasné čítanie textu asistentkou bol rušivým elementom pri riešení úloh intaktných žiakov. Niektorí učitelia napriek tomu, že poznali diagnózu IŽ a boli oboznámení s ich IVVP, vo výchovno-vzdelávacom procese **nedokázali** uplatniť odporúčania poradenských zariadení, individuálny prístup a diferenciaciu učiva, a to predovšetkým vo vzťahu k žiakom s vývinovými poruchami učenia. Neuvedomovali si dosah diagnózy na psychické procesy a úspešnosť žiakov, čo sa výraznejšie prejavilo na 2. stupni, a to zhoršeným prospechom aj správaním. **Atmosféra** tried bola pokojná, postoj IŽ k učiteľom a spolužiakom bol pozitívny. Spolužiaci sa k IŽ správali tolerantne a empaticky, podľa potreby aj nápomocne. V prípadoch neprispôsobivých spolužiakov sa správali nezaujato až odmietavo.

Odborná činnosť/vyučovanie špeciálnym pedagógom

Odborní zamestnanci škôl (školský špeciálny pedagóg, školský psychológ, školský logopéd) poskytovali odborný servis integrovaným žiakom v oblasti vedenia ich dokumentácie, participácie na tvorbe IVVP, poskytovania metodickéj pomoci a poradenských služieb žiakom, ich zákonným zástupcom i pedagógom školy. Spolupracovali s odbornými zamestnancami CPPPaP a ČŠPP, výchovným poradcom, koordinátorom prevencie, triednymi učiteľmi, učiteľmi jednotlivých predmetov a asistentmi učiteľov. Odborné intervencie špeciálnych pedagógov boli zamerané na korekciu a nápravu porúch učenia, rozvoj sluchového a zrakového vnímania, pamäte, pravolavej a priestorovej orientácie, jemnej motoriky a grafomotoriky, koncentrácie a pozornosti, cvičenia rozvíjali slovnú zásobu, predstavivosť, čitateľské a komunikačné zručnosti a rovnako aj vôľové vlastnosti a zmysel pre povinnosť. Korekcie boli zacielené aj na problémy v oblasti základných matematických operácií a číselných predstáv. Pri korekčných cvičeniach boli využívané rôzne techniky, špeciálne, kompenzačné a názorné pomôcky. Žiaci s poruchou aktivity a pozornosti písali samostatné klasifikované práce. Ďalšie aktivity smerovali k individuálnej príprave začlenených žiakov na písomné a ústne odpovede. Individuálnu prácu so žiakmi alebo skupinou žiakov špeciálni pedagógovia vykonávali v samostatných učebniach alebo osobných pracovniach počas vyučovania, hlavne počas výchovných predmetov i po vyučovaní. Žiaci pracovali so záujmom a bez stresu. Prácu odborných zamestnancov negatívne ovplyvňovali nízke úväzky špeciálnych pedagógov na školách a chýbajúci logopédi na vyučovanie špecifických predmetov pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou.

Iné zistenia z dotazníka riaditeľom škôl

Riaditelia ZŠ v informačnom dotazníku uviedli, že školská integrácia žiakom so ŠVVP **prospieva**, u zdravotne znevýhodnených predovšetkým v zmysle ich sociálneho začlenenia, zažívania pocitu úspechu v porovnávaní sa s intaktnými jedincami pri zdieľaní rovnakého prostredia a úloh (zohľadňujúc osobitosti ich plnenia), v zmysle zvyšovania ich sebavedomia a sebahodnotenia, nadobúdania pocitu osobnej zodpovednosti a užitočnosti v kolektíve „superiórne“ postavených spolužiakov; u nadaných jedincov v zmysle budovania pocitu spolupatričnosti, zdravého sebavedomia, rešpektovania spoločenských noriem správania zažívaných v skupine populačnej vzorky a naopak uvedomovania si hodnoty nadania ako osobného benefitu v intenciách stimulu k motivácii využiť tento potenciál. Pri vhodnej

odbornej intervencii, spolupráci školy a rodiny môžu znevýhodnení žiaci dosahovať veľmi dobré výsledky a ďalej študovať na strednej škole, nadaní si môžu modelovať (obsahovo i časovo) vzdelávací program podľa svojich možností a schopností a tak profitovať zo školskej integrácie v zmysle napredovania. Pri školskej integrácii sa aj intaktní žiaci učia akceptácii a prijímaniu odlišných spolužiakov, zoznamujú sa so svetom hendikepovaných, učia sa tolerancii a empatii. Pozitívnym poznatkom je individuálna pomoc a spolupráca špeciálneho pedagóga s učiteľmi a so zákonnými zástupcami IŽ. Riaditelia škôl upozornili aj na **negatíva** súvisiace s náročnosťou práce, s financovaním škôl vzdelávajúcich IŽ, s problémami s obsadzovaním miest školských špeciálnych pedagógov, školských psychológov a asistentov učiteľa, s vysokým počtom IŽ v triede, s nedostatkom času na individuálny prístup, na nedostatočnú spoluprácu s rodičmi, ľahostajnú spoluprácu rodičov s odbornými zamestnancami školy, nízku pripravenosť a metodickú podporu učiteľov, na zneužívanie školskej integrácie na získavanie úľav a ospravedlnenia nedostatkov vo výsledkoch detí. Rodičia vyžadujú od učiteľov nekorektnú klasifikáciu, zohľadňovanie zhoršeného správania nevyplývajúceho z diagnózy. Na menej prísne hodnotenie žiakov apelujú najmä rodičia pred prechodom na strednú školu. Mylne sa domnievajú, že IŽ nemôže z daného predmetu prepadnúť alebo dostať horšiu známku. Vyhľadávanie a presadzovanie účelového znevýhodnenia svojich detí sa stáva stále rozšírenejším javom. Vzhľadom na zistenie, že až 80 % IŽ je schopných samostatnej práce na vyučovaní, prichádza do úvahy otázka skutočnej potreby integrácie niektorých skupín žiakov. Riaditelia škôl poukázali aj na nedostatočnú podporu zriaďovateľa, na nedostatočné vybavenie škôl kompenzačnými a špeciálnymi učebnými pomôckami. Poukazovali aj na problematické zabezpečenie vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím formou školskej integrácie, vybavenie učebnicami pre SZŠ, zdĺhavosť odborných vyšetrení. Pri vyššom počte žiakov s poruchami učenia alebo aktivity a pozornosti v jednej triede je sťažená práca učiteľa, ktorý sa nemôže individuálne venovať všetkým žiakom so ŠVVP pri príprave a úprave písomných prác – formulácii otázok a ich grafickej úprave. Z vyjadrení škôl vyplynula žiadosť o legislatívne ustanovenie možnosti ukončenia individuálnej integrácie žiaka bez súhlasu zákonného zástupcu v prípade zlej spolupráce s rodinou (odmietanie spolupráce so školou a odbornými zamestnancami). Závažným deficitom naplňovania efektívneho vzdelávania integrovaných žiakov sa javil aj fakt nedostatočnej prípravy pedagógov v tejto oblasti, privítali by metodické usmernenie ku konkrétnym začleneniam žiakov (prostredníctvom školského špeciálneho pedagóga). Veľmi sa sťažila práca učiteľov v triedach so žiakmi so ZZ tým, že sa zrušili obmedzené počty začlenených žiakov v triede, učitelia nemajú možnosť venovať sa žiakom individuálne. Negatívom je aj navýšenie počtu začlenených žiakov v triedach. Niektorí učitelia nemajú záujem pracovať so žiakmi so ŠVVP.

Tab. 3 Spracovanie údajov od riaditeľov

	Najväčšie prekážky integrovaného vzdelávania	Počet
1.	nedostatok financií na zriadenie miesta školského špeciálneho pedagóga a asistenta učiteľa	24
2.	nedostatočná spolupráca s rodičmi	18
3.	vysoký počet žiakov v triede	17
4.	nedostatočné podmienky na individuálny prístup	16
5.	nedostatočná odborná pripravenosť, metodická podpora učiteľov	9
6.	nedostatočná podpora od zriaďovateľa	4

Záver

Sedem percent žiakov kontrolovaných ZŠ sa vzdelávalo formou školskej integrácie, viac ako polovicu z nich tvorili žiaci s vývinovými poruchami učenia. Integrácia v školách bola kvalitatívne nedostatočná, v 44 % škôl ju koordinoval najmä výchovný poradca, školský špeciálny pedagóg v spolupráci so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie poskytoval odborné služby v 56 % škôl. Školským psychológom disponovalo 29 % škôl, v 56 % škôl pracoval asistent učiteľa a v 21 % škôl sa na integrácii podieľal aj iný zamestnanec. Napriek tomu, že väčšina pedagogických zamestnancov si zvyšovala svoju odbornosť v oblasti školskej integrácie ďalším odborným vzdelávaním, individuálnym štúdiom, aj na zasadnutiach metodických orgánov, aplikovanie ich nadobudnutých vedomostí bolo vo vzťahu k integrovaným žiakom veľmi malé, s takmer žiadnym efektom vo výchovno-vzdelávacom procese. Bezbariérové úpravy vykonali takmer všetky školy alebo upravili prostredie tried, žiakov v triede umiestnili vzhľadom na ich zdravotné znevýhodnenie. Integrovaní žiaci využívali rovnaké učebné pomôcky ako ostatní žiaci, vlastné alebo školské kompenzačné pomôcky a svojpomocne zhotovené alebo upravené pomôcky. Integrovaní žiaci sa vyučovali v triedach spoločne s intaktnými žiakmi, v polovici škôl aj s asistentom učiteľa. Špeciálni pedagógovia vzdelávali týchto žiakov v samostatnej miestnosti len ojedinele, počas celej vyučovacej hodiny alebo jej časti, s využitím špeciálnopedagogických prístupov a kompenzačných pomôcok, podieľali sa na odbornom vyučovaní špecifických predmetov, najmä na rozvíjaní špecifických funkcií, rozvíjaní komunikačných schopností a sociálnych zručností. Od vyučovania niektorého predmetu alebo jeho časti bolo oslobodených 8 % IŽ, oslobodenie od povinnosti dochádzania do školy využila skoro tretina sledovaných ZŠ. Takmer vo všetkých ZŠ mali IŽ individuálny výchovno-vzdelávací program vytvorený triednym učiteľom v spolupráci so špeciálnym pedagógom, niektoré programy boli nekompletné, vypracované formálne, bez úprav učebných osnov odporúčaných poradenským zariadením, ktoré sa neaplikovali vo výchovno-vzdelávacom procese. Väčšina škôl evidovala písomnú žiadosť rodičov, informovaný súhlas a vyplnený formulár Návrhu na vzdelávanie žiaka so ŠVVP, správy z odborných vyšetrení, písomné vyjadrenie poradenského zariadenia k školskej integrácii a odpis doložky vysvedčenia v triednom výkaze/katalógovom liste. Výkon štátnej správy v 1. stupni (štátne školy) a rozhodovanie (cirkevných a súkromných škôl) boli zväčša v súlade s právnymi predpismi. Vo výchovno-vzdelávacom procese s IŽ učitelia väčšinou preferovali klasické vyučovacie metódy, nedostatočne uplatňovali individuálny prístup, diferenciaciu učiva, kooperatívne vyučovanie, striedanie priamej a nepriamej činnosti vo vzťahu k IŽ, nedostatočne využívali učebné a kompenzačné pomôcky, neuplatňovali spätnú väzbu. Pri overovaní vedomostí a hodnotení týchto žiakov nie vždy rešpektovali odporúčania poradenských zariadení, čo znižovalo efektivitu práce s IŽ. Žiaci prejavovali záujem o učenie najmä v procese, v ktorom učitelia zadávali jasné požiadavky úloh, diferencované osobitosťami individuálnej integrácie, s jasnou predstavou ohodnotenia ich splnenia, teda prejavili konkrétny záujem o IŽ. Všeobecne záväzné právne predpisy alebo rezortné predpisy porušila polovica sledovaných škôl⁴, alebo výchovno-vzdelávací proces vo vzťahu k integrovaným žiakom nebol uspokojivý. Bez nedostatkov

⁴ ZŠ, Bieloruská 1, Bratislava; ZŠ, Kalinčiakova 12, Bratislava; ZŠ, Kulíšková 8, Bratislava; ZŠ Gejzu Dusíka, Mierová 1454/10, Galanta; ZŠ, Mojmírova 98, Piešťany; ZŠ s MŠ, Nám. Slov. uč. tovarišstva 15, Trnava; ZŠ, Dolné Lúky 357, Brezová pod Bradlom; ZŠ P. Dobšinského 746/5, Prievidza; ZŠ s MŠ sv. Dominika Savia, Školská 386, Dubnica nad Váhom; ZŠ Gorazdova 1174/2, Púchov; ZŠ, Školská 56/9, Oslany; ZŠ a MŠ J. Hollého, Pobedim 433; ZŠ, Duklianska 1, Bánovce nad Bebravou; SZŠ, Galaktická 9, Košice; ZŠ s MŠ Dubník 93; ZŠ s MŠ, Školská 373, Horná Kráľová; ZŠ Ščasného 22, Nitra

v oblasti školskej integrácie bolo 6 ZŠ⁵. Za príklady dobrej praxe (škola je výrazným príkladom v prístupe k integrovaným žiakom) môžeme označiť 2 ZŠ⁶. V porovnaní so stavom zabezpečenia servisu odborníkov v školskom roku 2012/2013 (posledné zisťovanie stavu a úrovne školskej integrácie) vzhľadom na porovnateľný počet integrovaných žiakov ich počet na školách zostal v priemere zachovaný. V prípade zabezpečenia školského psychológa stav mierne stúpol, v prípade zabezpečenia školského logopéda stav výrazne klesol. Počet asistentov učiteľa narástol viac ako o tretinu. Úroveň odborného servisu IŽ a odbornej podpory učiteľom bola nedostatočná, s negatívnym dopadom na výchovno-vzdelávací proces. Učiteľ nepripravený na prácu s integrovanými žiakmi, bez podpory odborného servisu, integrácii skôr škodí ako pomáha.

Výrazne pozitívne zistenia

- zaradenie špecifických predmetov do obsahu výchovy a vzdelávania IŽ.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- nedostatočné zabezpečenie a efektivita využívania servisu odborníkov,
- formálnosť vypracovania IVVP, ich neaktualizácia a neuplatňovanie v praxi,
- neuplatňovanie efektívnych stratégií vzdelávania integrovaných žiakov a priebežného vyhodnocovania výchovno-vzdelávacích výsledkov v poradných orgánoch,
- neuplatňovanie kooperatívneho vzdelávania – vzdelávania žiakov v skupine,
- nízka efektivita využívania odporúčaných kompenzačných pomôcok, didaktickej techniky vrátane IKT,
- nerozvíjanie sebahodnotiacich zručností a neaktívne zapájanie IŽ do spoločných činností s intaktnými žiakmi.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom základných škôl

- využívať možnosti vytvorenia špeciálnych tried pri zvýšenom počte žiakov s rovnakým postihnutím v ročníku; viac využívať vzdelávacie aktivity skupinovej práce,
- dodržiavať odporúčania zariadení výchovného poradenstva a prevencie pre prácu s IŽ (využívanie individuálneho prístupu, diferenciacie úloh, kompenzačných pomôcok, alternatívnych spôsobov hodnotenia, sebahodnotenia, zapojenia IŽ do vyučovacej hodiny...),
- posilniť praktickú realizáciu plánov špeciálnopedagogickej intervencie začlenených jednotlivcov, ich dôsledné vyhodnocovanie a uplatňovanie opatrení na dosiahnutie zlepšenia stavu (pravidelná spolupráca s ČŠPP, úväzky špeciálnych pedagógov prispôbiť potrebám IŽ, nastaviť efektívny systém kontroly odbornej a pedagogickej činnosti v škole),
- zahrnúť spôsob vzdelávania a hodnotenia IŽ do pravidelných rokovaní poradných orgánov riaditeľa,
- zabezpečiť intenzívnu spoluprácu učiteľov so zariadením výchovného poradenstva a prevencie,
- zabezpečiť, aby učitelia disponovali vedomosťami a zručnosťami potrebnými pri vzdelávaní žiakov so ŠVVP.

⁵ ZŠ, Štvrť SNP 1415/49, Galanta; ZŠ s MŠ kráľa Svätopluka, Mierové nám. 10, Šintava; ZŠ M.R. Štefánika 30, Hlohovec; ZŠ, Sídlisko Rozkvet 2047, Považská Bystrica; ZŠ, Medzilaborecká 11, Bratislava; ZŠ Slovenského národného povstania, Ostredková 14, Bratislava

⁶ ZŠ, Medzilaborecká 11, Bratislava; ZŠ Slovenského národného povstania, Ostredková 14, Bratislava

Zriaďovateľom základných škôl

- vytvárať školám podmienky na vytvorenie pracovnej pozície školského špeciálneho pedagóga na celý úväzok v prípade vyššieho počtu IŽ,
- zabezpečiť školám v spolupráci s OÚ v sídle kraja finančné prostriedky na vytvorenie miesta asistenta učiteľa a tak zabezpečiť realizáciu odporúčaní príslušných zariadení výchovného poradenstva a prevencie,
- zabezpečiť metodické usmerňovanie riaditeľov ZŠ v oblasti školskej integrácie,
- zabezpečiť školám vo svojej pôsobnosti aktuálne informácie o všetkých zmenách všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov prostredníctvom svojho webového sídla.

Školským zariadeniam výchovného poradenstva a prevencie

- v správach z odborných vyšetrení uvádzať konkrétne odporúčania
 - pre konkrétne vyučovacie predmety, v ktorých sa odporúča úprava učebných osnov, s jasnou špecifikáciou úprav ich obsahu alebo postupov a prístupov vo výchove a vzdelávaní IŽ,
 - pre konkrétne činnosti vo vzdelávaní, ktoré sú najviac postihnuté zdravotným znevýhodnením žiaka,
 - pre hodnotenie a klasifikáciu IŽ, najmä v odlišných formách prezentácie výsledkov ako u intaktných žiakov,
 - kompenzačných pomôcok na vyučovanie,
- spolupracovať a väčšou mierou sa podieľať na vypracovávaní IVVP so školou, najmä tam, kde nie je zriadené miesto školského špeciálneho pedagóga
 - poskytnúť škole (podľa potreby) možnosť účasti špeciálneho pedagóga na vyučovaní s konkrétnou ukážkou práce s IŽ, resp. účasť na vyučovaní počas žiaduceho obdobia,
- sprísniť kritériá začlenenia žiaka (integráciu odporučiť výlučne pre prospech žiaka, nie rodiča).

Metodicko-pedagogickému centru

- rozšíriť ponuku odborného vzdelávania k školskej integrácii pre pedagogických (odborných) zamestnancov so zameraním na aktuálne požiadavky a problémy práce s IŽ na školách.

Štátnemu pedagogickému ústavu

- aktualizovať metodiky práce so žiakmi so ŠVVP na základe nedostatkov a potrieb škôl a školských zariadení,
- poskytovať odborno-metodické poradenské konzultácie školám a školským zariadeniam, ktoré s týmito žiakmi pracujú, najmä školským **špeciálnym pedagógom** a CŠPP.

Výskumnému ústavu detskej psychológie a patopsychológie

- pravidelne zabezpečovať pre školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie metodické, školiace a supervízne aktivity v oblasti práce so žiakmi s poruchami správania, nadanými žiakmi a v oblasti kariérového poradenstva priamo v každom kraji SR (v spolupráci s OÚ v sídle kraja),
- poskytovať poradenské konzultácie školám a školským zariadeniam, ktoré s týmito žiakmi pracujú, najmä školským **psychológom** a CPPPpP.

MŠVVaŠ SR

- vypracovať metodický materiál, ktorý by komplexným spôsobom spracoval problematiku školskej integrácie s osobitným dôrazom na objasnenie prípadov, v ktorých je potrebné vypracovať pre žiaka IVVP a kedy to potrebné nie je,
- vytvoriť podmienky školám na vytváranie pracovných miest pre školského špeciálneho pedagóga,
- vytvoriť možnosť zriaďovať špeciálne triedy zo žiakov rôzneho zdravotného znevýhodnenia (v jednej triede).